

Finanțat de Uniunea
Europeană

Proiect

Proiectul „Modernizarea serviciilor publice locale”

Abilitarea cetățenilor în Republica Moldova

Document de poziție

al organizațiilor societății civile privind managementul deșeurilor solide în Republica Moldova

Contextul național

Deșeurile reprezintă una din principalele surse de poluare a mediului, precum și contribuie la fenomenul schimbărilor climatice, fapt care afectează sănătatea și calitatea vieții populației. Dezvoltarea insuficientă a unui sistem funcțional de gestionare a deșeurilor este un impediment și pentru dezvoltarea economică a localităților.

Pe de altă parte, un sistem integrat de gestionare a deșeurilor oferă oportunități noi investiționale, de creare a locurilor de muncă, de creștere a calității vieții și de îmbunătățire a calității mediului. Pentru atingerea acestui obiectiv este foarte importantă înțelegerea holistică a ceea ce înseamnă un sistem integrat de gestionare a deșeurilor, factorii de influență la formarea deșeurilor, mecanismele economice care ar oferi o durabilitate financiară și operațională sistemului.

În perioada ianuarie – martie 2021, organizațiile societății civile, parte a rețelelor regionale create în cadrul proiectului „Abilitarea cetățenilor în Republica Moldova”, finanțat de Uniunea Europeană și implementat de Agenția Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), în coordonare cu proiectul Modernizarea Serviciilor Publice Locale în Moldova, au organizat o serie de evenimente regionale, unde s-a discutat situația curentă privind gestionarea deșeurilor în Republica Moldova și rolul societății civile în facilitarea creării și implementării serviciului de gestionare a deșeurilor (MDS). Astfel, participanții la aceste evenimente regionale au venit cu o serie de concluzii și recomandări, reieșind din provocările curente.

Participanții la evenimentele regionale au reprezentat actori-cheie în domeniul MDS din regiunile Sud, Centru, Nord și UTA Găgăuzia: membri ai organizațiilor societății civile (OSC) de profil, beneficiari ai Programului de Granturi Locale finanțat de UE și implementat de GIZ, primari, angajați ai întreprinderilor municipale care prestează servicii în domeniu, reprezentanți ai mass-media.

Discuțiile în cadrul evenimentelor s-au axat pe:

- Starea de fapt în localitățile urbane și rurale (gradul de dezvoltare al serviciului de salubritate/colectare a deșeurilor, statutul și practicile de management al colectării și depozitării deșeurilor, stadiul la care se află practicile de sortare, precum și gradul de implicare a OSC-urilor și locuitorilor în activități legate de MDS);
- Identificarea provocărilor din sector și a soluțiilor și recomandărilor de îmbunătățire a situației în domeniul MDS din regiunile de dezvoltare din perspectiva actorilor importanți, precum și detalierea rolului societății civile în acest proces.

Provocări

Provocările enunțate de participanți s-au referit, în mare parte, la câteva categorii sau domenii de bază pentru crearea și sustenabilitatea unui serviciu de management al deșeurilor din localitățile reprezentate:

- I. Gradul de cunoaștere, înțelegere și aplicare de către actorii importanți din domeniul MDS a strategiei naționale de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova în perioada 2013-2027:
 - cadrul normativ național în domeniul gestionării deșeurilor este încă în curs de dezvoltare;
 - studiile de fezabilitate pentru dezvoltarea sistemului de gestionare a deșeurilor municipale la nivel de zone de gestionare a deșeurilor (ZGD) încă nu sunt elaborate pentru toate zonele;
 - expertiză națională și locală insuficientă în domeniul gestionării deșeurilor;
 - rețeaua de colectare a deșeurilor reciclabile nu este dezvoltată la nivel național, astfel încât deșeurile colectate separat în diverse localități din țară să poată fi predate fără mari dificultăți;
 - lipsesc mecanisme financiare de stimulare a colectării separate a deșeurilor;
 - mecanismele de constrângere pentru punerea în aplicare a legislației ce ține de gestionarea deșeurilor sunt ineficiente;
 - cetățenii nu cunosc despre perspectivele sistemului național de management al deșeurilor și nici despre rolurile actorilor implicați în instituirea acestuia.
- II. Crearea și dezvoltarea serviciilor de salubritate din perspectiva administrației publice locale și a întreprinderilor municipale (ÎM);
 - primăriile și ÎM nu au cunoștințe și capacități privind crearea și funcționarea sistemului de management al deșeurilor;
 - fonduri investiționale insuficiente pentru crearea sau modernizarea infrastructurii corespunzătoare (echipamente, drumuri de acces etc.) aferente unui management adecvat de gestionare a deșeurilor;
 - cooperarea intercomunitară slabă pentru prestarea serviciilor eficiente din punct de vedere al costurilor de management al deșeurilor;
 - dificultăți în delimitarea terenurilor pentru depozitele locale unice;
 - absența unui sistem centralizat de colectare a deșeurilor în majoritatea localităților rurale;
 - autoritățile locale nu își pot îndeplini pe deplin atribuțiile de agent constatator în domeniul managementului deșeurilor;
 - taxele pentru depozitarea deșeurilor sunt mici și nu se aplică uniform;
 - mecanisme slabe de stimulare a cetățenilor care respectă cerințele de aruncare a deșeurilor în locurile permise sau de penalizare pentru aruncarea deșeurilor în locuri nepermise (inclusiv în preajma depozitului unic);
 - insuficiența comunicării cu cetățenii despre modul de gestionare a deșeurilor

- slaba promovare și preluare a practicilor pozitive ale OSC-urilor, care lucrează cu cetățenii pentru îmbunătățirea situației în domeniul MDS.
- III. Stocarea deșeurilor și amenajarea depozitelor locale, inclusiv lichidarea celor spontane:
- gestionarea, inclusiv depozitarea deșeurilor la nivel local este neclară până la crearea sistemului la nivel regional;
 - deșeuri aruncate în locuri nepermise și crearea gunoiștilor spontane;
 - lipsa standardelor locale de depozitare a deșeurilor pe teritoriul gospodăriilor casnice, mai ales în localitățile mai mici.
- IV. Implicarea organizațiilor societății civile în activitățile din domeniul MDS:
- numărul OSC-urilor active și implicate în lucrul cu cetățenii este insuficient;
 - locuitorii nu sesizează încălcările în domeniul managementului deșeurilor;
 - acces la informație limitat privind managementul deșeurilor, în special pentru persoanele în etate;
 - informare insuficientă a copiilor și tinerilor despre principiile de management al deșeurilor în familie, școală sau grădiniță;
- V. Participarea cetățenilor în calitate de clienți la crearea și întreținerea sistemului de management al deșeurilor, inclusiv prin plata pentru serviciile prestate (taxă de salubritate sau tarif pentru prestarea serviciului):
- locuitorii nu consideră colectarea centralizată a deșeurilor o prioritate de nivel local, regional, sau chiar național, și nu conștientizează daunele aduse mediului;
 - neînțelegerea conceptului și importanței de colectare separată a deșeurilor;
 - reticența cetățenilor să contribuie financiar la întreținerea serviciului de MDS.

Recomandări

Concluziile evenimentelor regionale au fost reiterate în cadrul Evenimentului Național, care a avut loc pe data de 03 iunie 2021, în cadrul căruia au fost formulate următoarele recomandări, adresate:

- a) Autorităților publice centrale:
- urgentarea procesului de elaborare și adoptare a cadrului normativ pentru punerea în aplicare a legislației privind deșeurile;
 - îmbunătățirea măsurilor de constrângere pentru nerespectarea prevederilor legislației naționale privind gestionarea deșeurilor;
 - autorizarea temporară a depozitelor de deșeuri la nivel local, până la crearea sistemului de gestionare a deșeurilor la nivel de ZGD;
 - evaluarea implementării planului de acțiuni al strategiei naționale de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova, pentru anii 2013-2027 și ajustarea acestuia în termeni realiști;

- evaluarea dedicată și punctuală a rezultatelor campaniei de informare a cetățenilor, prevăzută în primele faze de implementare a strategiei, pentru a identifica necesitatea replanificării și regândirii acesteia;
- instituirea taxei naționale de poluare, aplicabile tuturor cetățenilor și direcționată către bugetele locale;
- elaborarea unui ghid explicit, clar și fezabil pentru APL de nivelul I, în contextul implementării strategiei și creării sistemelor de management al deșeurilor;
- organizarea târgurilor procesatorilor de diverse tipuri de deșeuri, pentru a facilita accesul APL la acestea;
- sporirea atenției acordate informării și educației copiilor la nivel preșcolar și școlar privind gestionarea deșeurilor și impactul lor asupra mediului.

b) Autorităților publice locale:

- includerea priorității “managementul deșeurilor” în documentele strategice de dezvoltare a localităților și monitorizarea acesteia cu regularitate, o dată la șase luni, cu implicarea cetățenească;
- elaborarea și aprobarea planurilor locale și acte normative de nivel local de management al deșeurilor având ca obiectiv reducerea și reciclarea deșeurilor, cu participarea cetățenilor și OSC;
- comunicarea directă cu locuitorii la toate etapele de creare și gestionare a serviciilor de MDS – aprobarea actelor normative locale corespondente, testarea percepției despre disponibilitatea de a contribui financiar, comunicarea graficului și a regulilor de depozitare a gunoiului, explicarea simplă a cheltuielilor asociate serviciului și a mecanismului de finanțare, a perspectivelor și experimentelor de sortare etc. ;
- desfășurarea campaniilor intense de informare a locuitorilor, cu ajutorul OSC și în baza planului local de management al deșeurilor;
- dezvoltarea capacităților personalului responsabil de gestionare a deșeurilor la nivel local;
- stabilirea tarifelor/taxelor care să asigure durabilitatea financiară a serviciilor de gestionare a deșeurilor;
- crearea mecanismelor raționale de compensare a plăților pentru serviciile de gestionare a deșeurilor pentru persoanele vulnerabile;
- creșterea nivelului de cooperare cu organizațiile societății civile și alți actori, având scopul îmbunătățirii situației privind gestionarea deșeurilor;
- promovarea unui mecanism de cofinanțare în domeniul creării sau modernizării infrastructurii sistemului MDS (contribuții din partea locuitorilor și a bugetului local);
- crearea și aprobarea unor fonduri locale pentru susținerea inițiativelor cetățenești în domeniul managementul deșeurilor (bugetarea participativă).
- instalarea și gestionarea sistemelor de monitorizare video a depozitelor locale și a locurilor publice vulnerabile din perspectiva salubrității;
- crearea platformelor de semnalare complexă a problemelor legate de managementul deșeurilor (gospodării neacoperite de serviciu, gunoiști spontane, încălcarea regulilor, etc).

c) Organizațiilor societății civile:

- sensibilizarea populației și agenților economici privind importanța protecției mediului prin reducerea cantității de deșeuri și colectarea separată a deșeurilor;
- desfășurarea a campaniilor de informare, în parteneriat cu APL, cu privire la riscurile provocate de deșeurile depozitate necorespunzător și a beneficiilor unui sistem de management al deșeurilor bazat pe sortarea la sursă;
- implicarea activă în consultări publice și atragerea cetățenilor în procesele de consultări publice atunci când procesul/serviciul de management al deșeurilor suferă orice schimbare la nivel local;
- acordarea asistenței persoanelor în etate și altor categorii defavorizate să fie informate despre principiile managementului deșeurilor la nivel local și național;
- identificarea, în parteneriat cu APL, a subiectelor relevante MDS pentru comunicare cu cetățenii în localitate;
- participarea activă în procesul de monitorizare a modului de implementare a legislației naționale privind gestionarea deșeurilor;
- dezvoltarea de parteneriate cu diverși actori în vederea implementării proiectelor de gestionare a deșeurilor, pentru a accelera procesul de redresare a situației.

d) Locuitorilor Republicii Moldova:

- participarea la procesul decizional în domeniul creării și gestionării serviciilor de management al deșeurilor atât la nivel național, cât și la nivel local;
- solicitarea de la autorități să creeze serviciul de gestionare a deșeurilor acolo unde acesta nu există, inclusiv colectarea separată a deșeurilor;
- abonarea și achitarea regulată a serviciilor de gestionare a deșeurilor;
- colectarea și aruncarea deșeurilor separat, pe categorii, conform schemei oferite de autoritatea publică locală;
- consum rațional și responsabil, având în vedere și necesitățile generațiilor viitoare.

Concluzii și Propuneri

Este foarte important ca problema managementului deșeurilor să devină prioritate națională, regională și locală în Republica Moldova. La toate cele trei niveluri trebuie să existe planuri clare de aplanare a efectelor negative curente și de pregătire pentru instituirea unui sistem de management al deșeurilor performant și sustenabil. Aprobarea normelor și legilor nu este suficientă în sine, deoarece un sistem viabil se bazează în egală măsură și concomitent pe trei piloni: informare, infrastructură și management.

Reieșind din direcțiile menționate mai sus, este necesară mobilizarea tuturor categoriilor de actori implicați, conform următorului model:

Autoritățile publice centrale vor aborda problema managementului deșeurilor drept una dintre cele mai importante și vor identifica soluția de țară cea mai potrivită, în baza situației reale din localități și a unui dialog constructiv cu autoritățile publice locale, OSC și cetățeni. Mecanismele care vor fi parte din soluție trebuie să fie pe înțelesul și priceperea celor care urmează să le aplice, cu informare pe verticală și orizontală. La fel, autoritățile centrale nu trebuie să ignore efectele

negative existente ale managementului defectuos al deșeurilor și trebuie să vină cu soluții curente pentru reducerea cantităților de deșeurii care sunt stocate pe teritoriul localităților, mai cu seamă a celor rurale.

Autoritățile publice locale vor clarifica rolul lor în procesul de rezolvare a problemei. În baza clarificărilor, vor elabora planuri locale de management al deșeurilor alături de OSC și cetățenii activi, precum și vor monitoriza sistematic implementarea acestora. Planurile vor include informarea cetățenilor despre toate aspectele menționate în acest document, cu focusare specială pe crearea deprinderilor locuitorilor de a contribui financiar la serviciul de colectare a deșeurilor (salubritate). Astfel, oamenii vor fi pregătiți să se afle la baza unui sistem de management al deșeurilor durabil, care va izvorî din convingerea și contribuția oamenilor. De asemenea, autoritățile publice locale vor da dovadă de maturitate și vor colabora pentru a identifica cele mai bune soluții de stocare temporară a deșeurilor și de asigurare a unui serviciu local/regional calitativ.

Organizațiile societății civile vor implica locuitorii în cea mai largă gamă de activități, menite să majoreze contribuția acestora la sistemul de management al deșeurilor. Cetățenii activi vor ajuta oamenii și, după caz, administrația publică locală, să înțeleagă importanța următoarelor aspecte:

- necesitatea de a depozita deșeurile în locuri sigure, care nu ar genera efecte negative asupra mediului și a sănătății oamenilor;
- utilitatea și comoditatea serviciilor de colectare a deșeurilor, precum și sustenabilitatea financiară a acestora, care poate fi asigurată doar prin contribuții financiare (taxă sau tarif);
- emergența sortării deșeurilor la sursă și procedurile simple, demne de urmat;
- sesizarea autorităților în cazul încălcării regulilor de depozitare a deșeurilor;
- evaluarea muncii autorităților centrale și locale, reieșind din rezultatele în domeniul managementului deșeurilor, conform monitorizării implementării planurilor locale și soluției naționale.

Mass-media își va continua misiunea de a informa oamenii corect și imparțial cu privire la problemele reale ale societății. Astfel, pentru a ajuta actorii implicați să identifice cele mai bune soluții, presa va introduce și va menține pe agenda publică problema managementului deșeurilor, constrângerile la nivel național și situațiile critice locale. De asemenea, mediatizarea bunelor practici din comunitățile care au dezvoltat un sistem de management al deșeurilor și unde cetățenii achită pentru serviciu, va motiva și va încuraja oamenii din localitățile în care crearea sistemului de MDS este abia la început.

Doar prioritizarea problemei MDS la nivel național și mobilizarea tuturor actorilor implicați este calea spre un viitor sănătos și sustenabil.

Documentul de poziție a fost subsemnat de: